

DOI: <https://dx.doi.org/10.18524/2312-6809.2018.27.146414>

УДК 821.161.2–31[Нечуй-Левицький]:316.344.42:124.4«188»

ІДЕАЛИ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ 80-Х РР. ХІХ СТ. В ХУДОЖНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО

Ярослава Вільна, д-р філол. наук, професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглянуто досвід класика української прози ХІХ ст. І. Нечуя-Левицького в царині реалізації власної програми розвитку національної літератури. Повість «Над Чорним морем» потрактовується як приклад класичного реалістичного твору європейського стибу. Аналізується як саме письменник відтворює духовні пошуки представників української інтелігенції означеної доби, використовуючи традиційні принципи побудови художнього зображення, основу якого становить персоніфікація ідеї образом.

Ключові слова: реалізм, жанрова своєрідність, ідеологічний дискурс, народницькі ідеї, українофільство, національна самосвідомість, космополітизм, демократизм.

Повість «Над Чорним морем» (1888р.) заслуговує уваги і вивчення з кількох причин. Найперше, — це типовий зразок ідеологічного твору, який одначе, зберігає усі риси класичного реалістичного твору європейського стибу, друге, — в творі йдеться про важливий період вироблення, виховання, становлення національної самосвідомості. Головні герої твору поступово усвідомлюють, що національне самоозначення прийде не лише через високу культуру і книжку та якісно інакше освіту, а через новий світогляд та свідомість, у яких домінуватимуть не лише національні, а й демократичні ідеали, загальнолюдські цінності.

Із таким рівнем свідомості та готовністю до вищого рівня відповідальності постають перед читачами представники молодого покоління української інтелігенції: молоді дівчата Саня Навроцька та Надя Мурашко — головні героїні твору, в якому також реалізуються потенціали *соціально-проблемного, соціально-психологічного, соціально-побутового жанру.*

Переконання та рівень самосвідомості цих подруг, на думку автора, має дати розуміння перспектив розвитку народницьких ідей та загалом українофільства, ілюструвати те нове, що з'явилося в умовах настроїв покоління української молоді вже у 80-х рр. ХІХ ст. Буквально з перших сторінок повісті автор зазначає, що Надя Мурашко, або

Надежда Мурашкова, (такий варіант прізвища тоді звучав для півдня Російської імперії звичніше), служила в банку, а Саня Навроцька «давала лекції в єврейській школі — не для заробітку, а ради принципу космополітизму, щоб допомогти найбільш пригнобленій нації, найбільш пригнобленій жінчині» [1, 3]. Жили вони в Кишиневі, у якому «...на сто тисяч жильців тоді не було ні одної газети».

Саня була україркою, а у Наді батько був одеський українець, мати — грекня. Героїні спочатку «...люде без національності» і вважають себе космополітками, адже: «На цю стежку потягла їх мішанина в національностях в місті, незнання народу, великоруська школа з некраєвою, великоруською мовою й теоретичність їх передсвіченнів, ще не приложених до будлі-якого доброго, путнього діла на практиці» [1, 4].

Дівчата багато читають, цікавляться різнорідними проявами життя й упевнені, що стоять на правильній дорозі, створивши жіночий гурток, у якому обговорюють нові актуальні проблеми, віддаючи перевагу ідеям космополітичним, прагнучи у такий спосіб стати «світловими горожанами». «Животіння дано нам для праці» — стверджує Саня, яка цікавиться жіночим питанням і хоче «діла доброго»: «Я сама просвітилася наукою й повинна нести просвіту в маси, й передніше за все піднімати нашу сестру, розвивати жінчину» [1, 5].

Ще в Кишиневі дівчата знайомляться з молодими людьми, які згодом зіграють визначальну роль у їхніх долях: Саня з учителем Комашком, а Надя з греком Селабросом. От тільки наслідки цих зустрічей будуть кардинально відмінними. Під впливом почуттів до Комашка Саня видозмінить і конкретизує власні ідейні настанови та віднайде справжню любов, а хтиве почуття Селаброса до Надії не просто зламає сподівання дівчини на особисте щастя, а й забере у неї сили, що необхідні були тому духовного поступу, про який вона так мріяла.

Віктор Комашко є одним із найкращих учителів кишинівської гімназії: «...син небагатого батька, зріс в степах, любив свої степи, любив народ, був народовцем, любив українську мову, бажав щастя й добра своєму народові. Для нього як для демократа (sic! —Я. В.) були дорогі інтереси як свого народу, так і інших слов'янських і навіть не-слов'янських народів» [1, 35]. Украй важливою є та заувага щодо його демократизму, бо вона фіксує той принципово новий рівень самосвідомості багатьох українських інтелігентів, що проявлявся у посутньо відмінних мотиваціях, переконаннях, оцінках, врешті, діяннях, даючи уявлення про цілковиту реальність, а не гіпотетичність нового

світогляду і свідомості. Національна самосвідомість Комашка, що базується вже на демократичному засновку, дозволяє йому мислити ширше і масштабніше, аніж героям «Хмар» Дашковичу і Радюку, які, до речі, в сутності своїй змальовані автором як «зайві люди». Та національна самосвідомість відкриває для героя нові напрями шляхів реалізації загальнолюдських ідеалів.

Спочатку Комашко твердить: «Я хочу діла і діла доброго на користь людськості і ... мушу зостатись тільки з мислями, з задавленими мислями, з задавленою енергією...» [1, 36], але невдовзі вже більш чітко означає власну позицію щодо проблеми національного у дискусії зі схильним до пози Селабросом, таким собі удаваним інтелектуалом, що «...любив більше од усього язиком клепать за ліберальні космополітичні ідеї, а до діла не квапився» [1, 62] та насрізно фальшивим, а тому й манірним і претензійним, Фесенком — учителем одеської гімназії, що не читав навіть Дарвіна. Фесенко — син простого одеського міщанина. Комашко адекватно розуміє його натуру, називаючи «правдивим сином меркантильного міста», що «...ліз в пани з усієї сили, тисся між багатирів, шукав з багатирями знайомості і знаходив її ...через своїх учеників» [1, 44].

Але слухають і намагаються зрозуміти Комашка не лише обидвоє названих, яким глибоко байдужі ідеї прогресу і гуманізму, а й Саня, Надія та Мавродін, що був родом із Маріуполя, (грек по батькові, українець по матері). Останній вважає: «Не заводить же мені Греції над Азовським морем! Буду працювати для того народу, серед якого живу!... І він пристав до українців ... піднімав голос тоді, коли його проймала до серця яка-небудь викохана ідея, а найбільше ідея за національну самостійність, за українське письменство та добробут українського народу...» [1, 35]. Прецінь Комашко переконаний: «Людина без національності, як дерево без коріння: воно зачучверіє й всохне. — Я поважаю ваш погляд, але знаю, що націоналізм часом доводить до темних проявів, до воєнщини, до бісмарковщини, — сказала Соня. — Як у кого... (відповів Комашко — *Я. В.*) Наш націоналізм — то свобода, прогрес, гуманність: це націоналізм новий, а не націоналізм давнього століття; він виступає з великою толерантністю до інших народів та до всякої віри, стає за маси, за народ. А щоб служити чимсь народові, треба доконечне промовляти до його його ж мовою, бо як же він вас зрозуміє?..» [1, 61]. Герой справляє враження на Саню щирістю та запалом, благородством переконань, а згодом,

закохуючись одне в одного, вони досягають вищого рівня відвертості й омріяного взаєморозуміння. Саме Сані Комашко розповідає про те, як він прагне діяти, розуміючи, що існуючий порядок речей змінити вкрай не просто. Тільки власним прикладом можна витворити альтернативу панівним у суспільстві стандартам духовної нищості: «...скрізь панує невгамовний, навіжений потяг до наживи, до грошей до солоднечі життя, до осолоди втіхами. І та деморалізація йде поперед усього зверху... Людська особистість задавлена і зумисне прибита. Чесних, розумних, розвинутих людей і не люблять і бояться, бо на злодієві шапка горить... Поганих людей не тільки не загнздають, а ще їм потакують, бо натуральна річ, що зло прикриває зло і вибирає собі орудником зло. Скрізь панує в нас протекція, а не розум і правда. Вищі розумові інтереси занедбано. Чесного, правдивого чоловіка, ненавидять, затруть, замкнуть, затопчуть в грязь, бо скрізь тепер пішли вгору темні сили. Чесний чоловік в наші часи повинен або мовчати і таїтись або бути готовим на усе лихо. — Я добре знаю, — сказала Саня, гордо піднявши свою русяву голову, — що Фесенки в наш час панують, але їй честь ще не вмерла... Не вмерла й ніколи, надіюсь, не вмере. Правда, як олива, випливе наверх, сказав Комашко, вдаривши рукою навідліг об стіл. Сані сподобалось його завзяття, його правдива, щира вдача. Вона задивилась на його блискучі очі, в котрих світився розум, світилось завзятість, і незчулась, як полюбила його очі» [1, 121–122].

Цих молодих «із мрійними душами ідеалістів», чесних і діяльних, єднає прагнення реальної праці, об'єднують думки про користь праці для інших. Комашко хоче співпрацювати з галицькими журналами як літератор, а поки продовжує, після повернення з Одеси, викладати у кишинівській гімназії. Невдовзі його викликають до директора і той озвучує свої претензії: «Ви вчите дуже добре, нігде правди діти, але не можете бути педагогом. Ви в гімназії силкуєтесь підняти й розвивати... Говорите скрізь про право людської особистості, хочете розвивати самостійність характеру, енергію... розум в молодих людях. Годі вже нам їх розвивати!.. Тепер час не розвивати, а завивати й придушувати, й придержувати самоволою молодіжі...

Директор говорив поважно й докторально, але його здорові турецькі очі осміхались, губи ледве вдержувались од сміху. Він умів добре носити машкару...

Ви прочитали в однім класі уривок з української думи про Хмельницького, ви пишете в наші і в галицькі журнали. Ви не на місці в

нашій гімназії. Переходьте на північ, а як ні, то вас силою переведуть над Біле море... Ви йшли усе проти мене, сперечались зо мною, в усьому мені спротивлювались; завжди ставали мені в опозицію. В кінці усього ви винні, бо... вас люблять ученики. Цей гуманізм... гм... недобра річ... Ви проповідуете гуманну педагогію, а нам треба педагогів суворих, жерстких. Якби вас ненавиділи, це був би добрий знак для вас: ми б вас держали. Ви чоловік талановитий, ваше слово має вплив, і цим ви небезпечні. Якби ви були тупий чоловік, ми б вас ще держали; тупиці не страшні, але ваш розум, ваша енергія... Директор розвів руками і не договорив.

– Коли такі ваші принципи, то я маю за безчестя служити вкупі з вами...

Директор почервонів. Він зараз написав за усю розмову в Одесу» [1, 213–214].

Найприкметнішими у цій розмові є зауважені й підкреслені автором мотивації поведінки директора, який знає ціну ерудиції та професіоналізму Комашка, але вже давно навчився не зважати в житті на гідність та інтелект інших, давно «домовився» із власним сумлінням, запродавши гідність за спокій та доволі невеликі статки. Рівень мімікрії чиновників від освіти, їхня здатність імітувати освітній процес, тут-таки й готовність доносити на підлеглих і стимулювати колег й учнів до того ж самого — обов'язковий критерій для тих, кого влада признає на керівні посади.

На третій день опісля цієї розмови Комашка арештували та заслали на Північ. Пройшло чотири роки, він повертається і починає заробляти на життя приватними уроками, а Саня за цей час закінчила вищі педагогічні курси та завела приватну жіночу гімназію, у якій планує «...просвітить темний світогляд і прокласти для женщин стежку до жіночого питання і до свідомості за права женщины...» [1, 215].

До роману «Хмари» та повісті «Над Чорним морем» критики завжди висловлювали багато претензій: зауважували загальну тенденційність, нежиттєвість образів, невправність композиційної вибудови творів, перенасичення тексту занадто артикульованими в монологах ідеями й те, що герої спілкуються між собою українською мовою. Усі ці зауваги не були абсолютно безпідставними, твори мають такі свої недоліки. Очевидно, трохи дивний вигляд має ряд персонажів «Над Чорним морем», саме мешканці Одеси кінця XIX ст., що спілкуються між собою винятково українською. Але не настільки фальшивим

це виглядає, бо перекривається тим, як саме ці другорядні персонажі (Бородавкіни, родина Навроцьких, Христина Милашкевичева, Фесенко та ін.) колоритно, пластично й соковито виписані. Тому й не має, на наш розсуд, особливо різати слух читача та зауважена критиками авторська мовна стратегія.

Важливо й те, що основні дискусії між приїжджими до Одеси героями та їхніми новими знайомими, за волею автора, презентують південь Російської імперії як регіон із неоднозначним, але все-таки дуже суттєвим українським потенціалом у, на перший погляд, типово космополітичному середовищі. Доля та діяльність багатьох представників цієї землі — митців, письменників і науковців, зокрема, видатного інтелігента-інтелектуала, літературознавця, мовознавця, критика, публіциста, історика, політичного діяча А. Ніковського, засудженого у справі СБУ у 1930 році, — реальність того потенціалу переконливо ілюструє. [3]

Підтвердженням майстерності автора у володінні різними способами характерології є постать одіозного Фесенка. Письменник виписав персонажа у традиційній системі координат реалістичного твору: портрет, історія роду, ідейні пріоритети, внутрішні монологи, авторські коментарі, промовисті й символічні деталі, топос сну. Автор приділив Фесенкові особливу увагу, бо цей персонаж не випадково опиняється в центрі кількох вузлових перетинів сюжету. Він здатен маніпулювати заради досягнення своєї мети будь-ким. До того ж він постає у ролі своєрідного морального лакмусового папірця для інших персонажів твору. На тлі його примітивних життєвих установок яскравіше означається альтруїзм і порядність Надії, Сані, Комашка, й чіткіше артикуються духовна обмеженість та моральна убогість Мані та її матері. Однак роздуми Фесенка свідчать, що він не позбавлений внутрішніх сумнівів, але перемагає і висновується у його свідомості те, що в цьому випадку є цілком очікуваним: «Але світ не такий, щоб дуже церемонитися з моральністю. Моральність животіє тільки в книжках. Ідеали — нісенітниця й клопіт в практичному житті. В світі панує один закон біологічний: дерево запускає коріння в ґрунт і висисає сік з землі, глушить кругом себе кущі та слабкіше дерево... Пустимо й ми коріння в дурний людський натовп і будемо п'явкою висисати сік кругом себе, звідкіль тільки можна. В світі скрізь співається стара, як світ, пісня: «Той хто не маже, той дуже скрипить; хто не лукавить, той ззаду сидить». Ззаду я ніколи не сяду; краще сидітиму спереду» [1, 161].

Сцени поступового входження Фесенка в родину Навроцьких (чого вартує сцена зі штучними нарцисами! — Я. В.) є безсумнівними здобутками письменника-сатирика. Яскравий сон-передчуття Фесенка, у якому переплетені нарциси з бажаними 25 000 карбованцями у векселях приданого Мані, та те, як він згодом вимагає у старшої Навроцької у день весілля всі ті гроші, загрожуючи в разі відмови не одружитися з Манею, — усе це точно працює на концепт зазначеного психотипу і характеру. Цей персонаж підтверджує талант письменника як психолога-аналітика, він є подібним до Воздвиженського та Кованька, але, зрозуміло, із своїм індивідуальним «тембром». До речі, в уста Сані автор вкладає спостереження-висновок, що такі типи як Фесенко, на жаль, живучі.

Окремо треба сказати й про урбаністичний дискурс цього твору. З одного боку, як із задрістю зазначає старша Мурашкова: «Купецький Одес не знає економії», а з іншого, — це зовсім особливе місто, у якому нуртує щось суттєвіше, аніж прагнення успіху комерції та жадоба заможного життя, що, до прикладу, продемонстрував вибором Мані Навроцької собі в дружини спритний Фесенко.

Яскравим, насиченим сонцем і вітром степу, потужно-енергетичним постає це велике місто на березі «вільного моря». Цей полікультурний соціум принадує, бо має свою особливу, одразу пізнавану інтонацію. Одесити відкриті до всього нового, талановиті, щедрі й душевні, і, що визначально, уміють цінувати кожну мить земного життя. Не випадково саме в оптимістичній, радісній атмосфері цього красивого міста по-справжньому віднаходять одне одного Саня й Комашко: «З моря потягло тихим, вогким, свіжим вітерцем. Пахнуло таким чистим, легким повітрям, неначе воно спадало десь з високих гір, з височини чистого неба. ...І широке море, і простір без кінця, і морське повітря розворушує душу, веселить серце. Поезією повіває з того широкого морського простору; серце жвавішає, пісня йде на душу, мрії піднімаються роєм, линуть далеко-далеко, в інший ідеальний світ; думи яснішають, слова ллються плавко, як морські легкі хвилі. Скільки високих поем навіяло ти, сине море, на геніїв людськості!» [1, 56].

І. Нечуй-Левицький продовжує вдосконалювати майстерність живописця-реаліста у прозі, змальовуючи принаду і своєрідність Одеси, фактографічно точно відтворюючи своєрідну топоніміку приморського берега. Читач отримує можливість орієнтуватися в місті,

прагне й сам коли-небудь побачити ті місця: Малий, Середній та Великий Фонтан, собори та монастир на 16 станції Фонтану, європейського стилю площі, що заповнені гарно вбраними, красивими й усміхненими людьми. Одеса — це затишні бульвари в платанах, вулиці в акаціях, ресторації з відкритими терасами, кручі над морем, розкидані брили піщаника на пляжах, мальовничі дачні будинки у садках та буянні квітників. Усі ці картини виписані з настроєм і ніби передають кожному той стан готовності до щастя, без якого важко це місто уявити. Вони дарують читачеві надію на те, що все найкраще обов'язково збудеться, принаймні допоки ти тут, допоки відчуваєш пульс цього дивовижного міста, вбираєш звуки, смаки і аромати його днів, чуєш безперервний стрекіт нічних цикад та вічне шумовиння морських хвиль: «Малий Фонтан найкраще місце в Одесі; там забуваєш про сухі степи, за гарячу спеку великого шумливого південного города. Свіже морське повітря повіває з моря й завжди згонить зайву жару. Гарно, свіжо, воґко й недушно! Неначе несподівано заїхав у край, де цвіте весна й повіває тихий майський вітерець» [1, 66].

Вага повісті «Над Чорним морем», так само як і попереднього роману «Хмари», у контексті доробку письменника й загалом української літератури 80-х рр. XIX ст. є незаперечною, тому що І. Нечуй-Левицький, торкаючись теми інтелігенції, продовжив розмову про надчасові та вкрай важливі проблеми українського духовного життя. Автор слушно піддав критиці ідеї ліберальної інтелігенції, яка схильна без кінця і краю гомоніти про права народу, про його щасливе майбутнє, не будучи здатною усвідомити параметри відповідальності та обов'язку конкретно кожного у боротьбі не тільки за те деклароване загальне щастя, а й, для початку, хоча б за своє особисте.

Автор веде мову не лише про представників інтелігенції, а й про представників т. зв. простого народу, селян і містян, які спочатку самі мають усвідомити, чого їм у житті треба: чи вистачає їм власних снаги та волі, чи потрібна їм свобода, чи, навпаки, вони готові задовольнятися малим? Чи мають вони уявлення про різницю між волею та свободою? І чи потребують допомоги від тих, хто переконаний, що знає відповіді на всі сакраментальні питання і має право повчати інших.

Зазначені прозові твори І. Нечуя-Левицького засвідчили відповідність його творчого досвіду ідейним тенденціям та пошукам творців європейської літератури другої половини XIX ст. саме на терені жанру ідеологічного роману та повісті: польської (Б. Прус «Зворотня хвиля»,

в перекладі російською твір відомий під назвою «Накат». — Я. В.), російської (твори І. Тургенева «Рудин», «Отцы и дети»; О. Герцена «Кто виноват?», М. Чернишевського «Что делать?») та ін.

Не можна зігнувати те, що на твори «Хмари» і «Над Чорним морем» І. Нечуя-Левицького свого часу абсолютно вбивчу рецензію дав у «Киевском Телеграфі» М. Драгоманов, який вважав Радюка «смішним дурнем», а Комашка образом глибоко ідеалізованим, далеким від прикметних ознак «нової людини».

І. Франко у статті «Ювілей Івана Левицького/Нечуя» правильно зауважив, що М. Драгоманов героїв «міряв... своєю мірою», але, на нашу думку, І. Франко також недооцінив актуальність проблематики, ідейний концепт означених текстів, їхню виразну критичну спрямованість, на яку І. Нечуй-Левицький мав повне право, будучи не лише, як писав І. Франко «...артистом, творцем живих типів і більш нічим», а й свідомим громадянином та патріотом із власною програмою розвитку не лише національної літератури, а й відродження та розвитку демократичних засад українського суспільно-соціального життя. Якраз посприяти становленню останніх мала вітчизняна література, потенціал якої в цьому плані означав його герой Комашко в повісті «Над Чорним морем».

У цьому творі, який цензура посутньо пошматувала, все-таки лишилося достатньо дидактики, а це завжди сприймається більшістю читачів, особливо молодих, доволі скептично. Леся Українка якраз і презентувала думку особливої частини представників національної інтелектуальної еліти, коли писала М. Драгоманову, що в романах І. Нечуя-Левицького немає жодного розумного героя. Так, позитивні герої цього твору — не високочолі інтелектуали, а наївні ідеалісти, які, однак, віднайшли питому стежку у житті, бо вже дійсно готові до щоденної тяжкої та в більшості випадків невдячної праці, яку, як життя переконує, не кожен представник еліти чи креативно мислячий інтелектуал потягне. Очевидно, І. Нечуй-Левицький не тільки відчував, а й добре знав відмінності пріоритетів та можливостей представників щонайменше двох поколінь тієї української еліти. Тому змальовує якраз тих, хто презентує саме діяльну частину національно свідомих представників молодшої генерації. Йому вдається бути точним й безкомпромісним в освітленні тих проблем, що ставить перед ними життя. Він трактує позитивних героїв повісті «Над Чорним морем» як носіїв культури, соціально активних індивідуумів, які діють як

представники певної місії, що базується на знанні Істини, на ідеалах Добра і Справедливості. Письменник змальовує особистостей духовно високих, для яких життя повинно бути смисленаповненим. Їхнє буття не зводиться тільки до цілереалізації та цілепокладання, а тому відповідна діяльність на ниві української просвіти і культури може потрактовуватися у цьому разі як своєрідна маніфестація духу. Отож, не лише інтелектуалам дано досягнути, яким має бути гідно прожити життя.

Далекою від об'єктивності вважаємо також думку критиків щодо пануючого художнього недбалства більшості авторів ідеологічних творів. До речі, сам І. Нечуй-Левицький був у цьому плані доволі самокритичним. Так чи інак, але у повісті є все те, що наближає твір до стандартів класичного європейського реалістичного роману (панорамність зображення, урбанізація художнього простору, багатоаспектність фабули, детермінованість персонажів, актуальність проблематики та ін.), але є і те, що перфектно характеризує досвід саме цього митця, оскільки він багато уваги приділяє психології, глибинним душевним порухам героїв, крок за кроком стверджуючи власні принципи індивідуалізації образів. Тому його твори дають змістовну довготривалу поживу читачеві на протигагу багатьом аналогічним художнім текстам інших авторів, що ніби й позбавлені дратівливих моралізаторських настанов та ідеологічного пафосу, присутнього публіцистичного начала і тому подібного, натомість оригінальних художніх принад також не мають.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нечуй-Левицький І. С. Над Чорним морем / І. С. Нечуй-Левицький. — Харків, 2008.
2. Нечуй-Левицький І. С. Сьогочасне літературне прямування / Видання серії «Народня книжка». — Павлоград, 2010.
3. Ніковський А. *Vita nova* // Український культурологічний альманах Хроніка 2000. — Книги 1, 2. — К. 2015,
4. Франко І. Ювілей Івана Левицького (Нечуя) / І. Франко // Зібрання творів : У 50 т. / І. Франко. — К., 1980. — Т. 35. — С. 370–376.

ИДЕАЛЫ УКРАИНСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ 80-Х ГОДОВ XIX ВЕКА В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ И. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦКОГО

Ярослава Вильная, д-р. филол. наук, профессор

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

В статье проанализирован опыт классика украинской прозы XIX ст. И. Нечуя-Левицкого в реализации собственной программы развития национальной литературы. Повесть «Над Черным морем» рассматривается как пример классического реалистического произведения европейского типа. Анализируется, как писатель отображает духовные поиски представителей украинской интеллигенции того времени, используя традиционный принцип построения художественного изображения, основу которого составляет персонификация идеи образом.

Ключевые слова: *реализм, жанровое своеобразие, идеологический дискурс, народнические идеи, украинофильство, национальное самосознание космополитизм, демократизм.*

I. NECHUY-LEVYTSKY'S ARTISTIC INTERPRETATION OF THE IDEALS OF THE UKRAINIAN INTELLIGENTSIA IN THE 80S OF THE XIX CENTURY

Yaroslava Vitna, Doctor of Philological Sciences, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

The article considers the experience of I. Nechuy-Levytsky, the classic of Ukrainian prose of the XIX century, in realization of his own program of development of national literature. The novel «Over the Black Sea» is described as an example of a classic realistic work of the European style. It is analyzed how accurately the writer reproduces the spiritual searches of the representatives of the Ukrainian intelligentsia of a certain period, using the traditional principle of constructing an artistic image, the basis of which is the personification of idea in an image.

In particular the research is done in the aspects of making and upbringing of a national self-identity. The attention is paid to the structure of the characters' images, which includes the features of cultural, educational level, world outlook positions and acts as the reflection of self-identity, dominants of national, democratic ideals common to all mankind values. Thus, ways and steps of an artistic realization of the characters' images are analyzed in the context of their social-problematic, social-psychological, social and every day life potentials. It gives the basis for more objective ways in studying the types and individualities of the characters, their relation to the perspective of the national movement and love to Ukraine, that was consonant to the mood of the youth of the 80ies of the XIXth century, to the processes of splitting in its surrounding due to diverse influences of national and social-economic character.

Key words: *realism, genre originality, ideological discourse, populist ideas, Ukrainophilism, national consciousness, cosmopolitanism, democracy.*

REFERENCES

1. Nechuj-Levyc'kyj, I. S. (2008), Nad Chornym morem, Kharkiv [in Ukrainian].
2. Nechuj-Levyc'kyj, I. S. (2010), Sjoghochasne literaturne prjamuvannja, Vydannja seriji «Narodnja knyzhka», Pavloghrad [in Ukrainian].
3. Franko, I. (1980), Juvilej Ivana Levyc'kogho (Nechuja), Zibrannja tvoriv (Vol. 1–50), Vol. 35, Kyiv, pp. 370–376 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 6 травня 2018 р.